

Fedra en clau Vilarasau

Montse Barderi (<http://www.nuvol.com/autor/montse-barderi>). Barcelona (<http://www.nuvol.com/lloc/barcelona>).

/ 26.01.2015

Follow @nuvol_com

M'agrada 54

Tweet 28

g+1 0

Emma Vilarasau ha explicat en diverses ocasions que aquest és un projecte molt personal nascut de la fascinació que li va produir la relectura dels versos de *Fedra* en l'obra *Barcelona* (<http://www.nuvol.com/critica/pere-riera-barcelona-tnc/%20>) de Pere Riera. Que va demanar a Sergi Belbel que la dirigís qui, al seu torn, és especialista en Racine des de la seva època d'estudiant a l'UAB. Efectivament, hi ha un opuscle de Racine a l'UAB amb la seva autoria i exclòs de préstec. En català he pogut llegir la traducció de Marià Vayreda —anacrònica— i la de Modest Prats que m'ha semblat molt més fàcil i propera. Ja tinc ganes de llegir la traducció de Belbel (de fet, la retraducció, ja que afirma que només ha salvat un vers de la seva traducció antiga) que publicarà Núvol aquesta setmana en versió digital. D'oïda la seva versió m'ha semblat la més propera i plaent.

(<http://www.nuvol.com/wp-content/uploads/2015/01/galo5.jpg>)

Fedra | Foto: Teatre Romea

Sobre Fedra, no és aquest el lloc ni el moment de parlar de l'estudi de Barthes, o Steiner, perquè no acabariem mai, ja que és una de les tragèdies gregues més traduïdes, interpretades i reinterpretades, reescrites i estudiades en totes les llengües de la cultura. Tampoc toca dir quines altres grans actrius han fet de Fedra com ara Sarah Bernhardt o Rosa Novell.

El que voldria és mirar d'ofrir les claus interpretatives d'aquest personatge, i per fer-ho em basaré en tres idees que Emma Vilarasau ha declarat sempre que ha tingut ocasió en les nombroses entrevistes que ha ofert aquests dies de presentació de l'obra, que s'ha estrenat al Romea. I que jo, aquí, em prenc la llibertat —i el risc— d'interpretar.

“Les paraules m'han conduït a les emocions”

Vilarasau afirma que “hi ha obres en què poses el sentiment davant la paraula; aquí és la paraula la que ha d'arrossegar l'emoció”. Així, els mots són com les cartografies del jo. És a dir, no ha buscat dins seu sinó que les paraules han estat el vehicle per dir-li qui és, on està i què sent. Com a mínim d'entrada.

Aquest és un gir copernicà. L'actriu té una paleta immensa de colors, i cada color és una emoció. Si li toca plorar es connecta amb una emoció que li fa mal (i que ve d'ella, d'algun record o situació que li provoca tristesa, i plora). Per tant, una actriu pot plorar davant la càmera perquè se li ha mort la germana i per dintre tenir la imatge d'un gos abandonat. Això és per exemplificar la dissociació que hi pot haver entre el que representa que passa a escena i el que viu l'interpret internament. I si no fa això, aleshores s'ha de posar en situació, és l'“imagina't que... t'has pres un verí i et queda poc temps de vida” i ha de col·locar-se dins d'aquest marc situacional.

En l'obra de Racine, en canvi, Vilarasau està fora de si mateixa, de records, emocions i vivències. Tampoc hi ha cap enunciat de situació. Viu en la paraula. Està buida d'ella mateixa. Això significa una manera d'interpretar diferent, d'una absoluta concentració en els mots. Cal un cert coratge per col·locar-se en les paraules i que la transportin quan la seguretat normalment es troba mirant cap endins o posant-se en “situació de”. Però per poder-se lliurar als mots, aquests han de ser molt bons, prou forts per aguantar-la. L'han de poder transportar des del primer al darrer dia, ha de ser un text que no en rebaixi la força. I això només ho pot fer un poema.

(<http://www.nuvol.com/autor/montse-barderi>)

Montse Barderi

(<http://www.nuvol.com/autor/montse-barderi>)

Montse Barderi és escriptora i periodista. Patrona fundadora de la Fundació Maria-Mercè Marçal.

76 articles publicats

[@montsebarderi](#)

(<http://www.twitter.com/montsebarderi>)

Altres articles d'aquest autor

[Si no et pirategen, no ets ningú](#)

(<http://www.nuvol.com/opinio/si-no-et-pirategen-no-ets-ningu/>)

[Fedra o com en el foc les flames](#)

(<http://www.nuvol.com/critica/fedra-o-com-en-el-foc-les-flames/>)

[15 coses que pots fer abans d'anar a veure Fedra](#)

(<http://www.nuvol.com/opinio/15-coses-que-pots-fer-abans-danar-a-veure-fedra/>)

[El rei Lear, un eclipsi irrepètible](#)

(<http://www.nuvol.com/critica/el-rei-lear-un-eclipsi-irrepetible/>)

[El club de Mark Zuckerberg](#)

(<http://www.nuvol.com/opinio/el-club-de-lectura-de-mark-zuckerberg/>)

Només el poema, amb el seu mecanisme precís i condensat pot aconseguir-ho. I només si és un gran poema, si és un gran poeta. No ho poden fer les paraules fluïdes o banals. Ho pot fer algú com Racine que va crear una obra mestra del neoclassicisme francès al segle XVII escrita en versos alexandrins.

Perquè han de ser paraules amb força d'abracadabres, com conjurs. Han de tenir alguna cosa sagrada i mística, de mantra mètric. Com si el silenci abans del vers digués "en el moment que seré recitat sentiràs com només algú altre et pot treure de l'atzucac on estàs. 3, 2, 1..": "Els teus consells em dispo a seguir. Visquem, si vers la vida algú em pot conduir".

"Un cop dins el vers m'he sentit lliure"

Per què hi ha grans intèrprets de música clàssica? Tot està pautat, dirigit, completament distribuït en les partitures. Des de la blanca a la semidifusa hi ha els temps marcats i les octaves determinen el to. Però existeixen els grans intèrprets perquè saben dotar d'expressivitat i d'accent la partitura, les omplen de la seva personalitat i emocions, i dins la fèrria tècnica hi troben una immensa llibertat. Podria ser el que Agustí Bartra anomena la passió freda: "Jo tinc la passió freda i calculadora. Per tal de fixar l'angle entre l'horitzó i l'estrella cal el precís sextant! Hi ha sextant per al somni? El real m'al·lucina".

Fixar l'angle, el precís sextant és la tècnica. L'horitzó, l'estrella, el somni... és l'art sense contorns i llibertat.

Vilarasau treu tota la capacitat expressiva dels versos. Els interpreta de totes les maneres possibles: des d'arrossegant les síl·labes dins la veu abatuda que a penes respira i marcant cada hemistiqui com també proferint-los a ple crit. Se situa dins l'alexandri de mil formes diferents. És com una mena de mestre d'esgrima i gran faquir amb l'espasa del vers.

<http://www.nuvol.com/wp-content/uploads/2015/01/galo6.jpg>

Fedra | Foto: Teatre Romea

"Fedra és una dona que viu un desig brutal i segurament sap que serà per darrera vegada"

Així que Vilarasau s'enfronta a un desig que la fa sentir terriblement culpable perquè es tracta del fill del seu marit. El seu darrer gran amor, la seva última passió. És important que sigui l'última, perquè hom sempre voldria donar tot el que ha après quan sap que és la darrera vegada que ho oferirà, quan ja s'han acabat els temps d'assajos.

Així, l'actriu, dins del vers però lliure, paradoxalment es troba dins el nucli central de si mateixa. Perquè aquest és el gran secret del vers: que et condueix no a situacions o vivències, sinó al centre del jo. Aquest és el misteri que ens revela el (bon) poema, que ens posa en contacte amb preguntes fonamentals de l'existència, qüestions que només es pot contestar amb qui s'és, responent amb les conviccions profundes de la mateixa vida.

Així, Vilarasau podria escollir per a *Fedra*, per exemple, algun d'aquests desigs brutals: Un desig ressentit. Fedra sent desig per Hipòlit però odia sentir aquest desig. Com si, i perdó a Màrius Serra per l'anacronisme històric, estigués enganxada a l'heroïna. Odia la droga i la necessita.

Ara bé, podria escollir també el desig com a vivència irresistible per arribar a l'alta vida. És més forta la set que la por al verí que deia George Eliot o, com deia Hölderlin, en el perill hi ha la salvació. És el culte a la vivència extrema, el desig com a intensificador de l'existència. És el "no vull envellir sense haver viscut això".

Finalment, una altra possibilitat seria optar pel desig com a acte a consumir i exhaurir. Es vol viure per tal de poder-se'n desfer, es busca la vivència perquè s'esgoti. El desig és viscut amb l'objectiu que sigui vençut. És el desig antikantà d'usar l'altre com a mitjà i no pas com un fi en si mateix.

Tot això i molt més és possible. I es pot construir perfectament una Fedra a partir d'un d'aquests models de desig. Però quin model tria Vilarasau? Tria el desig enamorat. Per dues raons: és on la condueix el poema i és, literalment, també el que diu el poema.

Fedra diu “t’estimo”, no diu “et necessito” o “estic desesperada” o “em moro per tenir-te”. És molt més que una “dona calenta” com interpretava, foteta, Míriam Iscla a l’obra *Barcelona* mentre veia la seva estimada amiga rememorant l’actuació a l’Odéon de París. Clar que en conjugar la paraula *amor*, una de les més arrossegades per tots els terrenys dels afectes, pot incloure traces de totes les emocions humanes.

Segui com sigui no es pot delimitar un clàssic. Perquè un clàssic sempre és un calidoscopi de significats i un diàleg incessant, sense una resposta única i definitiva.

Però Vilarasau escull per a Fedra que sigui una dona enamorada. D’aquesta manera la redimeix perquè l’omple d’amor. No en va Nietzsche deia que “l’amor està més enllà del bé i del mal” i Sant Agustí afirmava “estima i fes el que vulguis”. Així, *Fedra* de Vilarasau, estima. I així, l’amor podrà ser *fou* però mai funest.

Per exemple, quan li diu a Hipòlit d’aquella manera: “sóc jo qui us hauria ensenyat dins d’aquell laberint els **racons amagats...**” (C’est moi, Prince, c’est moi don l’utile secours Veus eût du Labyrinthe enseigne les détours), parla del laberint d’Ariadna, del Minotaure, de com l’hauria tret d’allà, aparentment és una situació externa a ells. Però en estar enamorada, i de la manera en què ho diu, aleshores el laberint esdevé el cos de l’estimat en el qual es voldria perdre per tots els racons.

Comparem el vers de Racine amb aquest fragment de *La Passió segons Renée Vivien* de Maria-Mercè Marçal que diu així: “El seu cos, que és com un jardí blanc i rosat i tebi de llet i de vi. I l’he trobat a ella i m’he trobat a mi en els **racons més amagats...**”. Així Belbel construeix un vers on el cos de l’amant és un laberint (i on Marçal hi fa un jardí).

La Fedra de Vilarasau és tràgica perquè és una dona enamorada i valenta. I ho és perquè tria declarar el seu amor i així obre una clivella a la realitat que permeti el miracle de ser corresposta. Així, gràcies a l’amor esdevé algú bell, bo, generós i decidit: es transforma en l’heroïna que només el millor dels amors fa possible.

Fedra de Vilarasau no és una heroïna en el sentit clàssic del terme, entesa com algú que està en contacte amb una idea absoluta que la porta a un conflicte sense sortida, a un destí inevitable per culpa de l’*hybris* (un voler que es faci la pròpia voluntat caigui qui caigui, que els déus sempre castiguen). I tampoc és una heroïna en el sentit que arrossega la culpa homèrica dels seus avantpassats. Aquest, per a mi, és l’eix central de la Fedra de Vilarasau, que és una Fedra enamorada i que no es pot estar enamorada malament, perquè sinó ja no seria amor, seria una altra cosa (seria ràbia amb desig o qualsevol altre subproducte ple de nitrats que es vol fer passar per amor).

(<http://www.nuvol.com/wp-content/uploads/2015/01/gal07.jpg>)

Fedra | Foto: Teatre Romea

La culpa envolta aquest amor, el precedeix, el succeeix. Abans i després s’hi troba de tot: penediment, ràbia, defalliment, contradicció, follia, desig de mort... Però durant l’instant en què ella creu que el seu marit ha mort i projecta un futur junt amb Hipòlit, quan s’atreveix a dir que l’estima, durant aquell moment decisiu de declarar-se, no és altra cosa que “una noia davant d’un noi, demanant que se l’estimi”, com diu Julia Roberts a *Notting Hill* (<https://www.youtube.com/watch?v=L.BtvJAwAYkk>).

Per això la Fedra de Vilarasau és una Fedra actualitzada, comprensible. Perquè en últim terme el poema no condueix ni transporta, només emmiralla. Perquè si el poema ens parla de l’amor, ens pregunta, finalment, què entenem per amor cadascú de nosaltres. Parafraçant Quevedo, diria d’aquesta Fedra que “su cuerpo dejará, será ceniza, mas tendrá sentido. Fedra será, mas Fedra enamorada”.